

Antk. 22.8.1934.

11

Vöörä Lomby
Vöörholmen
Lugpetthangas XXII o. XXIII
Ovavais, Fällbackberget

Pravainten Kertomus
osa 50 joulukuuta 1934
Pravainten Kataloon

Tegengren 1934

Berättelse över några arkeologiska fältarbeten, utförda med understöd av Finska Fornminnesföreningen i juli 1934 uti Vöörä och Ovavais.

Nop. 1
↓

I östra delen av Vöörä socken ligger på Lomby mark en ganska högländ skogsholme, hörande till Matts Skrifvars arvingars hemman. Den är icke svår att finna väte på. Följer man från vägskälet i Miemois by den till Ylikvännä ledande landsvägen en sträcka av 7 km. och sedan viker av i sydlig riktning, när man, efter att ha tillryggalagt en sträcka av c:a 350 m. dels över odlingar (f.d. högmosse), dels över med småskog bevärd mossmark, det sökta stället. Holmen, som ligger i nordväst-sydöstlig riktning, är 106 m. lång och som bredast 66 m. med en största höjd av c:a 6 m. över den kringliggande mossen. Vid norra och nordöstra kanten sluttar den på ett par ställen i släta klippkällar ned mot mossen.

På denna skogsholme finns en grupp av 4

små, nära varandra liggande rösen - n:ris 153-156 i min uti Nationalmuseum förvarade förteckning över gravrösen i Torå. Av dessa undersökte jag följande två.

N:o 153, utgörande ett lågt, något avlångt röse, 5,25 m. långt och 4,25 m. brett, anlagt på en klippvägg 8 m. från kärnlaggen. Höjden över denna var 2,5 å 3 m. I mitten var röset ganska sönderplockat. Det var uppbyggt av stenar från en knyt näras till något över ett manshuvuds storlek; dessutom omslöt det i sin sydvästra del två betydligt större stenar, medan nära dess nordöstra kant fanns en mycket tunn, på kant stående stenvägg, som blott obetydligt stack upp ur röset. Till sin konstruktion liknade det mycket det in- till detsamma liggande röset n:o 154 (fotograferat 1933 av dr. Karne Äyräpää), också detta något avlångt, med en större sten i ena kortändan och en på kant stående, flat stenvägg vid den motstående ändan.

Vid undersökningen, som börjades vid södra kanten av röset, visade det sig, att stenarna, lagda i 3-4 lager, täckte en skruva i klippan, djupast (30 cm.) söder om de här befintliga två större stenarna. Bottnen av skruvan, vars omfång framgår av den på kartan uttryckade linjen, var täckt av ett tunt lager grus och småsten, på instaka ställen blandat med litet sot och små kolstycken. Under gruset fanns i några gropar i själva klippan en grå, seg lera till högst 10 cm:s djup, troligen uppslammad av vågorna på den tid havet sträck-

te sig hit upp. Ett litet stycke norr om den största stenar mötte under rösstenarna, lagda i 2 layer, den stäta klippgrunden, täckt av ett tunt, sammanfittat lager av humusämnen och växtrötter, vilket antagligen bildats sedan röset en gång i tiden blivit anlagt på klippan.

Varken brända ben eller gravgods anträffades. Stenarna i röset voro icke skörbrända.

Bilagor: karta och fotografi.

N° 156 c:a 30 m. SSO från föregående, lågt, avlångt, 4,5 m. långt och 3,5 m. brett, anlagt på klippgrund 20 m. från kärrelaggen. Röset innehöll stenar av ganska välvände storlek: mindre än en knytnäve upp till sådana, vilka det krävt 3 à 4 man att lyfta. Vid sydvästra kanten stod ett större block. Röset var blott obetydligt rubbat i mitten.

Här stenarna, lagda i 1-3 layer, undanröjts, och ett tunt täcke av rötter och litet muldjord avlägsnats, trädde den nakna, stäta klippgrunden i dagen. Blott invid det nyssnämnda blocket fanns litet grus och småsten. Här och var mellan stenarna, bland vilka inga skörbrända funnos, lågo enstaka små kolslycken, troligen härkörande av någon skogsbrand.

Inga brända ben, inga fynd.

Bilagor: karta och fotografi.

*

↑
Vårsholm
Kop. 2

Stervänder man från den ovannämnda skogsholmen till landsvägen och fortsätter längsmed denna en km. mot Yliskärmvä samt därpå viker

av norr ut, kommer man efter en vandring på c:a 350 m.*), dels utmed odlingar, dels genom låg, tät björkeskog, till den s. k. Försholmen på Koskeby mark. Denna skogsholme, betydligt större och högre än den ovan beskrivna i Lomby, har sin längdriktning NV-SÖ och har tidigare varit helt omsluten av vidsträckt mossmarker, vilka dock nu omgiva den blott på tre sidor och norr ut sträcka sig ända till Förstråsket. Holmens västra och norra sidor äro bergiga och bildade på sina ställen branta stup. Längden utgör omkr. 350 m. och största bredden omkr. 125 m.

På denna holme ligga 8 rösen (n:ris 158 - 165 i min förteckning i museet), av vilka jag undersökte tvänne.

N:o 161. Tämmligen lågt, nästan fyrkantigt röse, 5,5 och 4,75 m. I min förteckning äro rösens dimensioner oriktigt angivna, i det att längden uppges till 10 m. Det visade sig nämligen, sedan mosssticket och några buskar avlägsnats, att den stensättning, vilken upptagits som ett enda röse, i själva verket bestod av två särskilda, till varandra gränsande rösen, avskilda från varandra av en rad större block. Det mindre röset VNV om det av mig undersökta, är nästan runt (3,8 och 3,6 m. i diam.) och tämmligen lågt.

Röset ligger på Knubbe hemmansmark, är anlagt på en jämn klippsluttning och uppbyggt av stenar från en klyftnåves storlek till sådana, utgörande flere mansbördor (i västra kanten). I syd-

*) I min förteckning i Nationalmuseet uppges avståndet från landsvägen till Försholmen till 600 m., beroende på att min vägvisare då förde mig en annan väg.

östra kanten stod en flat, i genomskärning trian-
gelformig sten (särskilt avitad på kartan). I mitten var
röset något upprivet, på ett par ställen ända till klipp-
grunder. Dess höjd över mosslaggen var omkr. 4 m.

Stenarna voro överhuvud lagda i 3-4 lager; i väst-
ra delen invid de stora blocken ända till 5 lager.
Under det nedersta lagret mötte överallt den stä-
ta klippvädden, täckt av ett mycket tunt lager av
sammansflötade vätrötter, mossor och litet mull, in-
nehållande här och där små kolstycken (antagligen
härörande av någon skogseld). Riset har tvöligen
ursprungligen varit h.o.h. jordfritt.

Inga brända ben, inga fynd.

Bilagor: karta och fotografi.

N° 165. Lågt, rektangelart röset, 5,75 m. långt
och 3,75 m. brett, lågt invid och i nordöstra de-
len på en stät, helt nära mosslaggen liggande klipp-
vädd, som höjde sig c:a 1,6 m. över denna. Vid var-
dera kortsidan av röset fanns ett större block, av
vilket åtminstone det vid norra ändan beklintliga tor-
de ha varit "jordfast". Stenarna i röset växlade
från sådana av en knytnäves storlek till sådana av
flera mansbördors storlek, särskilt vid rösets västra
kant. I södra delen lågo stenarna omkring det sto-
ra blocket i 4-5 lager; bottenstenarna, som voro
insänkta i lerblandat grus, hade en ganska anse-
lig storlek. I mitten och vid västra sidan lågo
stenarna i 3-4 lager; de understa också här i
grusblandad bottenjord. På klippvädden i nord-
östra delen fanns blott ett par lager stenar.

Varken brända ben, kol eller gravgods anträffades.
Bilagor: karta och fotografi.

*

Då resultatet av undersökningarna i östra delen av Föva visat sig negativt, och arbetsprogrammet i och med utgrävningarna av de fyra här ovan beskrivna rörena hade blivit följt, förlade jag de följande grävningarna till Läggpeltkangas i Koskeby. Här hade jag redan senaste sommar lyckats mig skönja spår av en av mig icke tidigare observerad grav i närheten av n:o XXIV på den av mig uppgjorda, i Nationalmuseums ägo befintliga kartan. Dessa spår utgjordes av några över marktäckhet uppstickande stenar. Sedan värtligheten, bestående av enrisbuskar, gräs, mossor och några unga aspar, avlägsnats från platsen, framträdde tydligt icke blott en utan två till varandra gränsande stensättningar, delvis blott obetydligt höjande sig över den omgivande marken. Dessa två nyupptäckta gravar har jag givit numren XXII och XXIII, och kunna deramma med ledning av närhetna lilla kartskiss över gravfältet utmärkas på den i museet befintliga översiktskartan. De två gravarna undersöktes av mig, och följer här nedan en redogörelse för arbetet och en förteckning över de gjorda fynden.

N:o XXII, Abraham Klemets arvingars hemman. Stenplan med tvänne små röslignande upptröjningar av ringformigt lagda stenar. Planen bestod övervägande av huvudstora och något större stenar; på ytan soptes små stenfrica områden. Kartstenarna framträdde tydligt.

Grävningen börjades vid södra kanten av stenplanen. Omedelbart innanför denna anträffades brända ben, några små holstycken och lekklingsbitar. Stenarna lägo i två lager, och några av de undre kantstenarna voro rätt stora. Kulturlagret sträckte sig till omkr. 30 cm:s djup. Ett par, tre skörbrända stenar, mindre än en knytnäve, anträffades i kulturjorden. Lot fanns blott på den plats, där fynden n:ris 3 och 4 lägo.

1,2 m. från södra kanten inåt stenplan var kulturlagret något grundare (c:a 24 cm.), för att åter djupna mot centrum, där stenarna voro lagda i 3 lager. I det lilla särskilda väret vid östra sidan förefunnos 5-6 stenlager; stenarna voro här något mindre. Litt största djup, 65-70 cm., nådde kulturlagret i den nordligaste delen av stenplanen samt vid nordvästra kanten. Under de ganska stora bottenstenarna här - några av ett par mansbördors storlek - hittades såväl slagghumpar som lekklingsbitar ända till c:a 70 cm:s djup.

Av det funna gravgodset framgick, att stenplanen, i likhet med de flesta andra på Långpeltkangas, omfattat en dubbelgrav med förmodat hönwande såväl till man som kvinna. Den senares grav omslöt den södra, mindre delen av området, medan för mannen reserverats den övriga delen av stenplanen. Fyndet n:o 7 (skära) och möjligen n:o 12 (kniv) markera gränsen för den kvinnliga gravens, medan fynden n:ris 5 (järnsotja) och 6 (betsel), liggande i rad med de förra, angiva början av mannens grav. Dock bör märkas,

att fyndet n:o 8 (spiralarviden fingerring av brons) antagligen hört till kvinnans prydnader.

De ytterst få och små kolstycken hittades i gravarna och litet sot blott i anslutning till fynden n:ris 1, 2, 3, 4 och 8, samt då antalet av skorbrända stavar uppgick till endast några få stycken av högst en knytnäves storlek, var bälet för lekbränningen befunnit sig på annan plats än gravarna. Detta bål måste ha varit synnerligen rikligt tilltaget att döma av de talrika hopsmälta järnklumpar, som hittades i bägge gravarna.

Utom de i nedanstående fyndförteckning uppräknade föremålen anträffades i kvinnans grav två naturliga runda, släta stenar, vilka lägo på c:a 40 cm:s avstånd från varandra och på respektive 30 och 25 cm:s djup. Det större av dessa stenklot var starkt tillplattat vid polerna och mätte i diametern respektive 29 och 25,5 samt i tjocklek 12,5 cm.; det mindre hade en nästan sfärisk form med storlek av ett litet barns huvud. Stenkloten ha säkert inte tillfälligtvis hamnat i gravarna, utan blivit där nedlagda i något magiskt eller symboliskt syfte. Märkas bör nämligen att även gravarna XII och XVII, liggande alldeles i närheten, innehållit dylika stenklot, av vilka dock det från n:o XVII blivit bortfört av vallpojkar, där det lämnades ovanpå gravarna.

Ännu mer anmärkningsvärt än de nämnda kloten verkar fyndet av en lång, smal, polareliknande sten, som i liggande ställning anträffades på gränsen mellan mans- och kvinno-

graven. Pelaren, vars längd utgjorde 1,47 m., avsmalnade mot ena ändan, vars yttersta spets stack fram ur stenplanen, medan avståndet från den nedersta delens övre kant till gravens yta utgjorde 15 cm. Starens nedre del bildade i genomskärning en nästan liksidig triangel, vars sidor vid pelarens bas mätte 25, 22 och 21 cm. Under pelaren hittades flera stora beaktningstycken. - En liknande pelare (phallossymbol?), som något längre (1,85 m.) har jag tidigare anträffat i gravgravnen n:o XVII.

Fyndförteckning.

9925:1

- 1) Liten del av ett med streck- och punktornering försett armband av brons som Hackman 109. Fyndet låg på 25 cm:s djup.
- 2) Beslag av brons (till knivslida?), 20 cm:s djup.
- 3) Skära, 20 cm:s djup.
- 4) Streckornerad armbinding av brons som Hackman, Om Nylands kolonisation... fig. 34, 17 cm:s djup.
- 5) Järnsöjla, 18 cm:s djup.
- 6) Betsel (ena länken smidd i två delar), 26 cm:s djup.
- 7) Kniv, liten, 18 cm:s djup.
- 8) Spiralviden fingerering av brons, 20 cm:s djup.
- 9) Fragment av ett järnföremål (kniv?)
- 10) Nit av järn (till svärdsfäste?), fragment av rembeslag av järn. 9925:10. 9925:11.
- 11) Tånge till kniv(?) 9925:12.
- 12) Skära, spetsen mot O, 10 cm:s djup. 9925:13.
- 13) Skramasaxbelinga, omböjd, tången mot S, 21 cm:s djup. 9925:14.
- 14) D: " " " " , 28 " " 9925:15.

15) Litet triangelformigt järnföremål med obetydlig krok i den smala ändan. 9925:16.

16) Sköldnit av järn, 48 cm:s djup. 9925:17

17) D^o: " " " " " 9925:18

Lerkärlsbitar, strödda till största delen över kvinnograven; blott ett par, tre stycken hittades i mansgraven. 9925:19

Klinkerstycken i betydande mängd, strödda över bägge gravarna. 9925:20

Järnbitar i bägge gravarna. 9925:21.

Obrända djurben, de allra flesta i kvinnograven. 9925:22.

Brända ben, till övervägande del koncentrerade omkring fynden, vilka, som kartan utvisar, uteslutande lägo vid yttersta kanterna av stenplanen. 9925:23.

Hästtänder, 4 st., i mansgraven. 9925:24

Slagstycken och hopsmälta järnklumpar i stor mängd, strödda över bägge gravarna. 9925:25.

På grund av fynden n:ris 1 och 4 torde gravarna kunna dateras till slutet av 500- eller början av 600-talet.

Bilagor: karta, 2 fotografier.

N° XXIII, Abraham Klemets arvingars hemmar. Stenplan, höjande sig något mer över markytan än den föregående och sluttande svagt från norr mot söder. Sammansatt på ytan av stenar från en knyttråves storlek till, övervägande, huvudstora samt några få större.

Vid södra kanten lägo stenarna i 2-3 lager. Botstenarna voro något större än de övre. Brända ben anträffades här omedelbart, men blott i mindre mängd. Skiktet med kulturyjord värlade i tjocklek från 35-55 cm. och var blandat med sot och kol. Fyndet n:02 (svärdsknapp) var i synnerhet omgivet av sot i betyd-

lig utsträckning och till ett djup av 55 cm. Omkring 1 m. från södra kanten blev kulturlagret djupare och nådde vid de stora i graven befintliga underjordiska blocken (se kartan) sitt största djup 0,8-1,05 m. De mindre stenarna lägo här i 4-5 lager, men tämligen glerst inbäddade i kulturjorden. I nordligaste delen av graven var kulturskiktet grundare: 25-40 cm. Här fanns mycket stenar med ringa jordfyllning emellan.

I södra delen av stensättningen, ungefär en meter från södra kanten, fanns ett lager fin, vit sand - av samma beskaffenhet som den orörda bottenjorden - inne i kulturlagret. Detta sandskikt, som alldeles saknade stenar, vatte i djuplek 25-30 cm, i bredd 75 cm. och i längd c:a 1,2 m.

På grund av de talrika skörbrända stenar, som anträffades i graven, samt den betydande mängd sot och kol, som kulturjorden, särskilt i södra delen av stensättningen, innehöll, hade graven anlagts på själva bålplatsen. Det är möjligt, att de fyra stora blocken (se kartan) bildat underlag för bålet; åtminstone hade de alla varit starkt utsatta för eld. Från det största blocket lossnade, då det vältrades från sin plats, ett större stycke; det näst största (ungefär av 5 mansbövdors storlek) hade av elden blivit spjälkt mitt ite. Också de två mindre blocken visade tydliga spår av eldens inverkan. Samtidigt hade dessa fyra stora stenar icke efter likbränningen fått behålla sina ursprungliga platser, utan blivit flyttade i graven. Under dem fanns nämligen rikligt med sot och kol samt stora lerbakningsstycken. Ett av de

mindre blocken hade vid omflyttningen troligen krossat en lekruka; flere stora skarvor av denna hittades nämligen under ena kanten av detsamma.

Fyndet ådagatägga, att också denna stenplac inneslutit en dubbeltgrav för man och kvinna. Dock var gravgodset efter de bägge könen strött om vartannat.

Även i denna grav hittades ett stenklot (se kartan och särskild fotografi), det största av de fem, som anträffats på Läggethångas. Det var starkt tillplattat vid polerna och mätte i diametrar respektive 40 och 22 cm. Avståndet från klotets övre yta till stenplacens yta var 65 cm. Det visade inga märken av eldberöring, och har alltså först efter likbrännningen blivit nedlagt i graven. Under detsamma fanns rikligt med sot samt några slagg- och lekliaringsstycken. Kulturlagret nådde just på detta ställe sitt största djup: 1,05 m.

Fyndförteckning.

- 1) Diskspets av järn med holk, ring och lyeformigt bibrang, 18 cm:s djup. 9925:27
- 2) Triangulär svärdsknapp av brons. Den har troligen varit ornerad; spår härav förefalla att synas vid spetsen och ena hörnet. 22 cm. 9925:28
- 3) Fragment av ett järnfövräl med holk. 9925:29
- 4) Bronsfragment med nithål, hörande till svärdfäste, 63 cm. 9925:30
- 5) Spiralariden, smal fingerring av brons, brusten i två delar, 40 cm. 9925:31
- 6) Smal fingerring av brons med överskjutande ändar, 40 cm. 9925:32
- 7) Fragment av bronsbeslag med nithål. 9925:33
- 8) Skära med avbruten spets; denna mot S, 35 cm. 9925:34

- 9) Litet beslag av järn, 95 cm. 9925:35
 10) Stit av järn, 45 cm. 9925:36
 11) Skrubben näs eller syl, 20 cm. 9925:37.
 12) Spjutspets med tång, spetsen mot N, 8 cm. 9925:38
 13) Mycket liten pärla. 9925:39
 14) Sköldbuckla, 20 cm. 9925:40.

Brända ben, strödda längs kantzarna av graven. 9925:43.

Obrända ben, ett par stycken. 9925:44.

Lerkelingsbitar i betydande mängd, strödda över hela graven och särskilt under bottenstenarna. 9925:48.

Slaggstycken i stor mängd, strödda över hela graven. 9925:50.

Lerkärlsbitar omkring fyvuden n:ris 2 och 4 samt under och invid ett av de stora blocken. 9925:46.

Del av ett bryne (?) 9925:42.

Hästtand. 9925:45.

Järnbitar. 9925:47

Bronsbil. 9925:41.

Bilagor: karta, 2 fotografier.

*
 I Skimo by i Oravais besökte jag Fallbackberget, där en grupp på 4 rösen (Tjyngren, n:ris 11-14) finns. Den förstörda träkistan i det största av dessa (n:ris 12) blev föremål för en undersökning så till vida, att den obetydliga mängd jord, som fanns i botten av kistan, sällades samt likaså den jord, som blivit uppkastad på röset vid norra ändan av kistan. Inalles erhöles 15 säll, vilka dock ej gävo annat än några brända benbitar och litet kol.

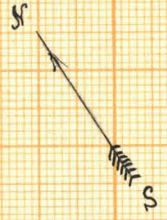
Enligt uppgift av bonden Johan Westlin - 64 år gammal - , på vars mark rösen ligga, var kistan redan under hans pojkar till största delen förstörd.

Dock hade för 4 å 5 år sedan en ung man från Peders-
 öve, som tjänade som dräng i Kimo, tillsammans med
 några pojkar från nämnda by, grävt i kistan, utan
 att dock finna någonting. Härvid hade de förstört
 största delen av den då ännu bevarade östra kistväg-
 gen, där stenarna varit vackert radade.

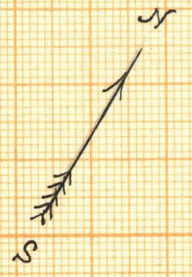
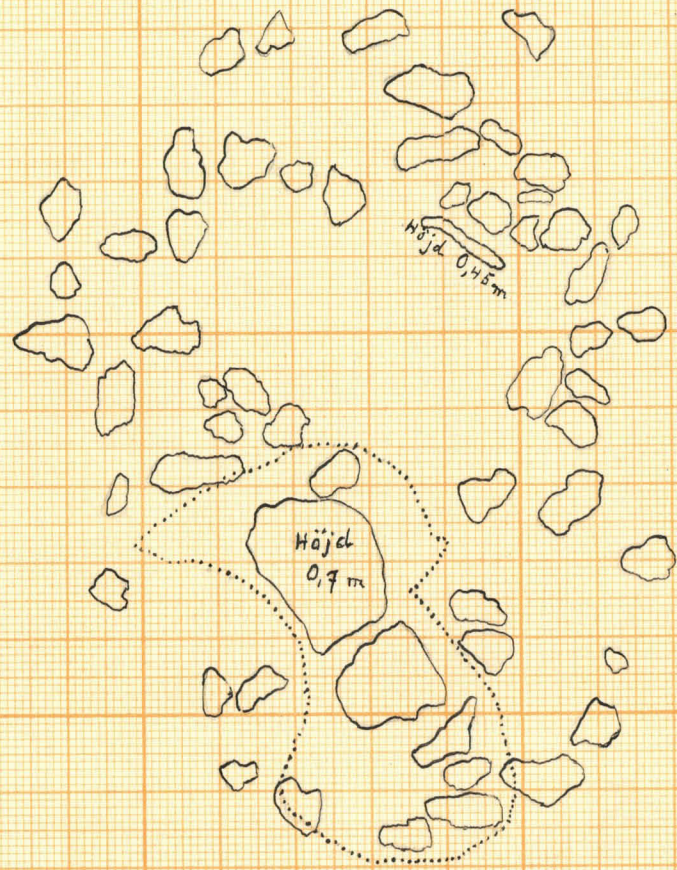
Gen. ONO från köset n:o 13 anträffade jag en sten-
 sättning, som antagligen är ett delvis förstört köse, $5\frac{1}{2}$
 m. i diam.

Vörå i juli och augusti 1934
 Jacob Tenggren.

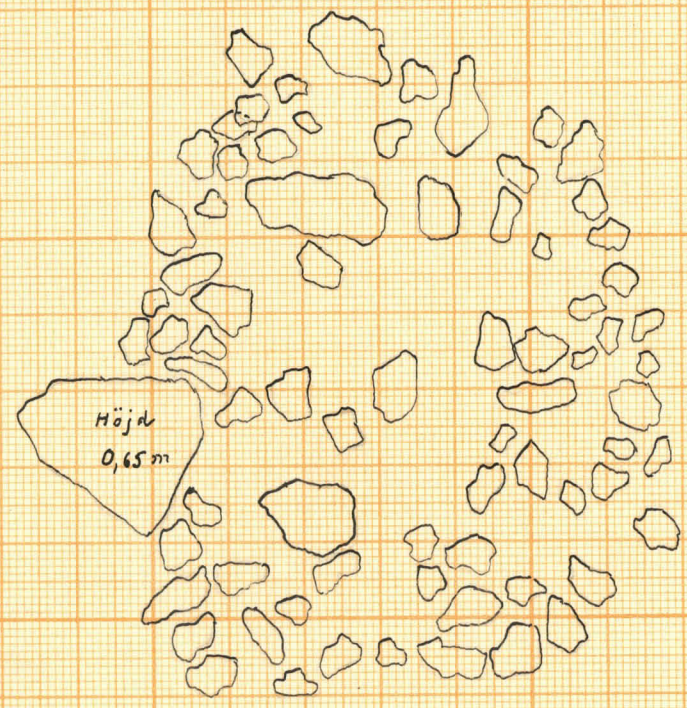
VÖRÅ
Lomby
Matts Skrifvars arvingar

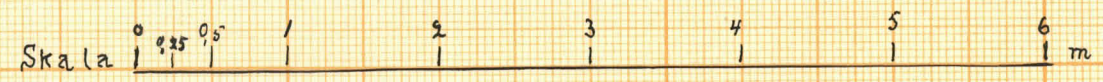
N:o 153

N:o 156

Den punkterade linjen anger utsträckningen av en skreva i klippan

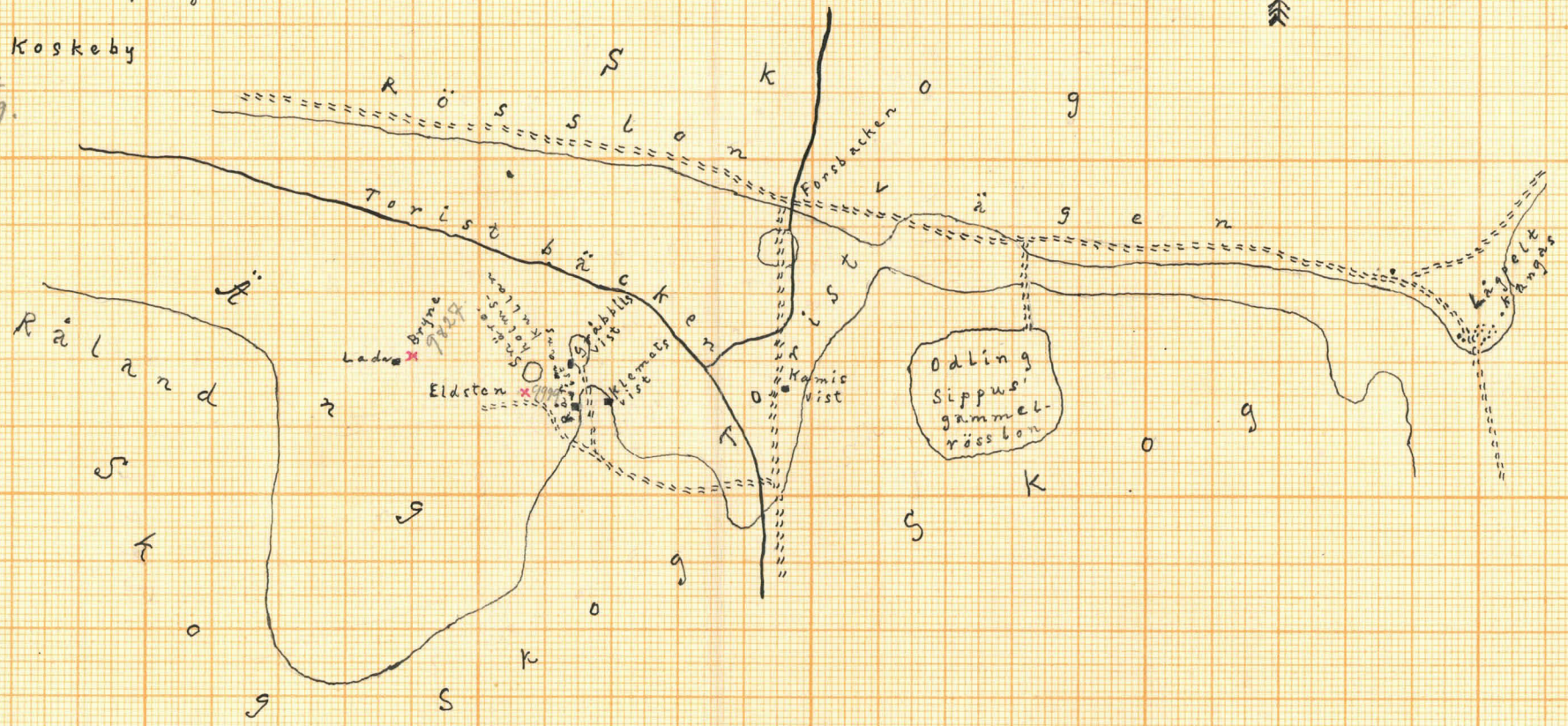

Jacob Tegenqren 1984

9999. z 9827

Karta
över
fyndställen
för bryne och eldslagingssten
i
Vörå Koskeby

9827
9999.

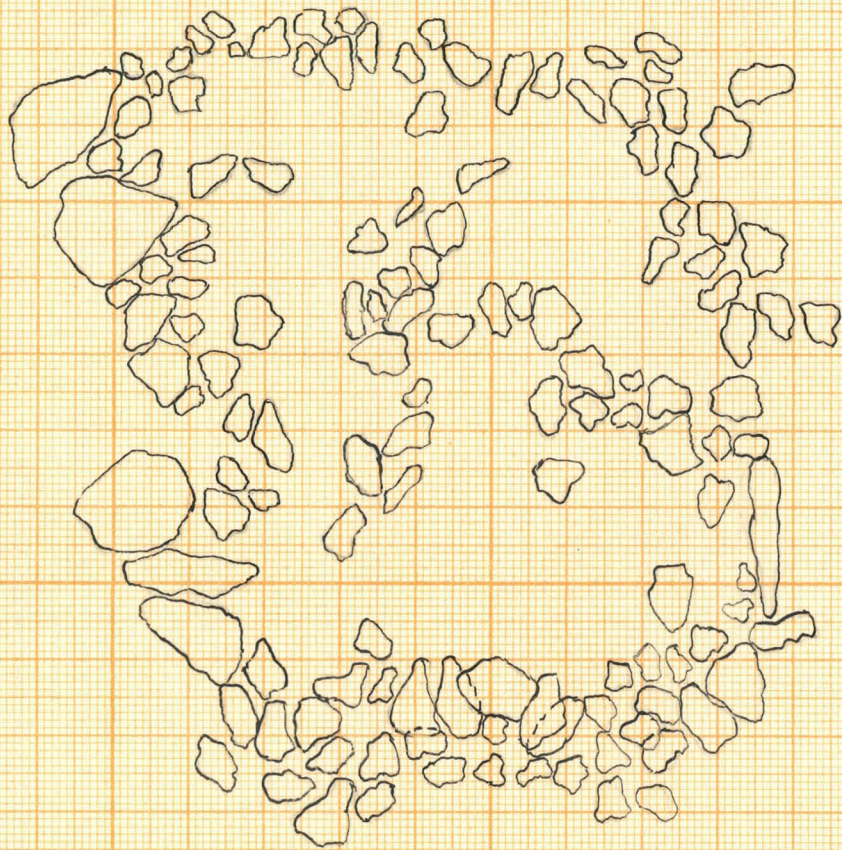
Skala 0 0,5 1 2 3 km.

J. Jørgensen 1934.

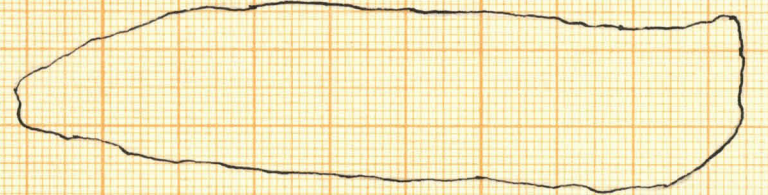
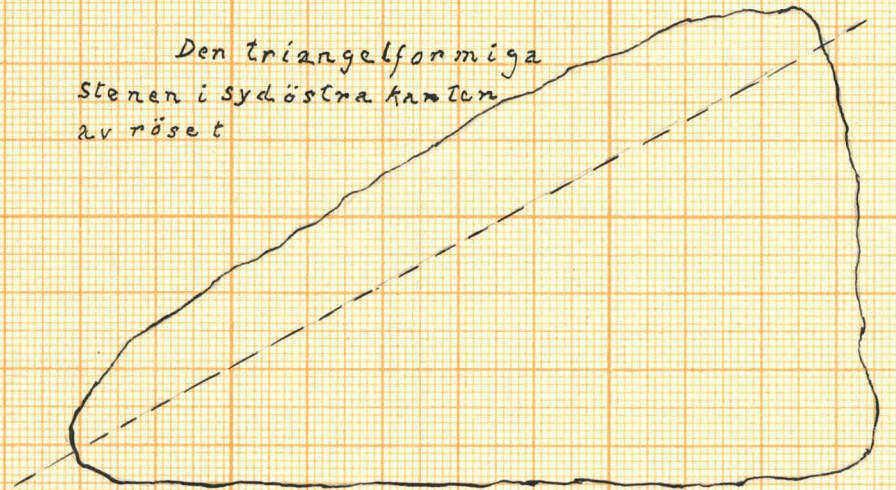
VÖRÄ
Koskeby, Knubb,
Vörsholmen

N:o 161

Den triangelformiga
Stenen i sydöstra kanten
av röset

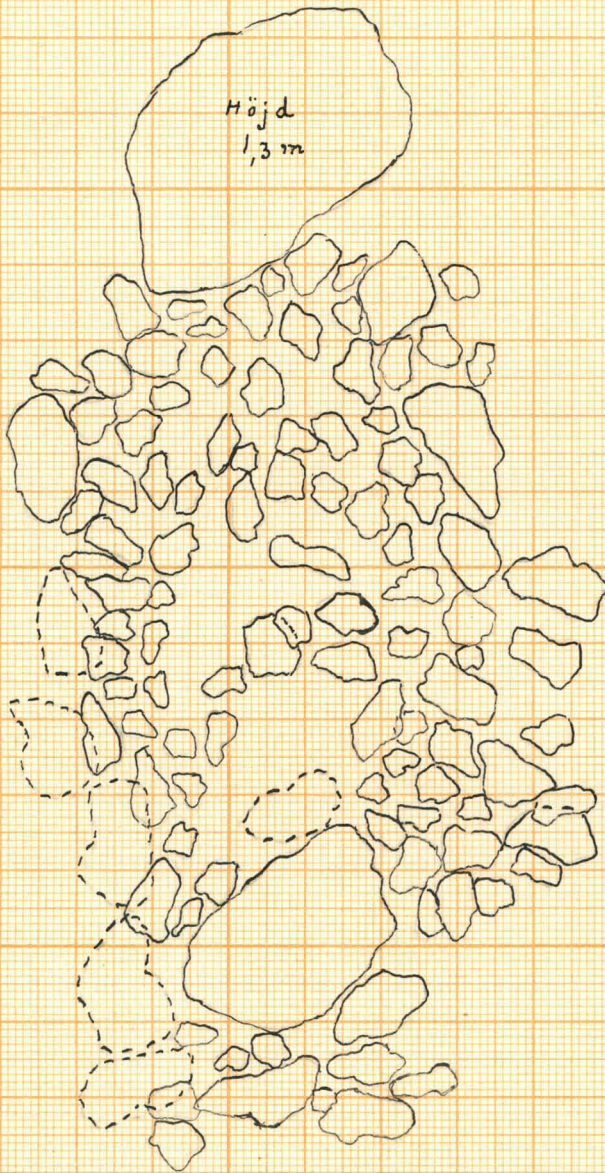
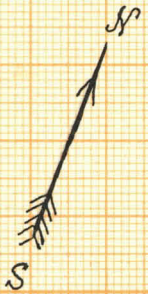

Skala 0 0,25 0,5 1 2 3 4 5 6 m

Skala 0 0,05 0,1 0,25 0,5 1 1,05 m

VÖRÄ
Koskeby, Nikus
Vörsholmen

N:o 165

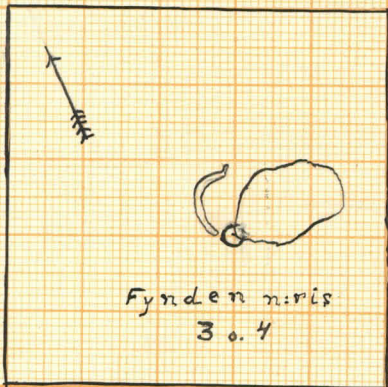
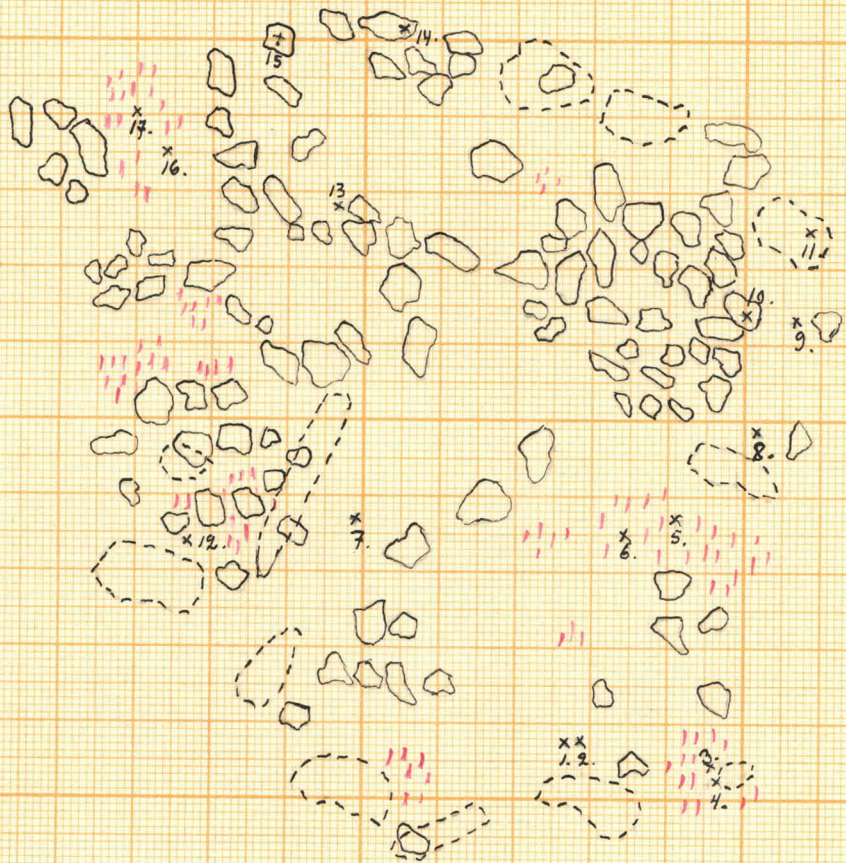
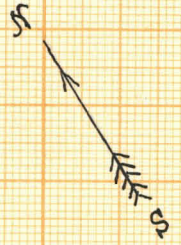
Skala 0 0,25 0,5 1 2 3 4 5 m

Jacob Tegen gren 1934

VÖRÄ

Koskeby
Lägpeltkangas

N:o XXII

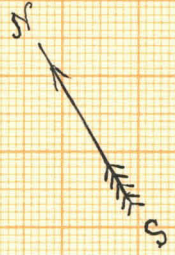

Skala 0 0,25 0,5 1 2 3 4 5 6 m

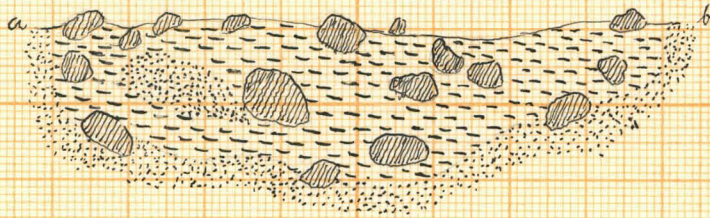
VÖRÅ

KOSKEBY
Sägpelet kangas

N:o XXIII

- sand
- sten
- kulturjord

Jacob Tegengren
1937

40

35

30

25

Vörså, Lomby, Skrifvars. Roset n: 153
fr. N. Fot. E. Hägglund. Plåt 9436

Vörså, Lomby, Skrifvars. Roset n:o 156
från N. Fot. E. Hägglund 1934. Plåt 9437.

Vörå, Koskeby, Vörsholmen. Roset n:o 161
fr. NNW. Fot. E. Hägglund 1934. Plåt 9438.

Vörå, Koskeby, Vörsholmen. Roset Nr. 165
fr. SO. Fot. E. Hägglund 1934. Plåt 9439.

Vörå, Koskeby, Lågpettkangas. Roset N^o
XXII fr. SW. Fot. E. Hägglund. Pl. 9440

Stenpelare fr. grav XXII i det läge den
hade i graven. Lågpettkangas. Fot. E.
Hägglund. Pl. 9442.

Vörå, Koskeby, Lågpettkangas. Röset
XXIII fr. W. Fot. E. Hägglund 1934. Pl. 9441.

Stenklotet från grav XXIII å Lågpett-
kangas. Fot. E. Hägglund 1934. Pl. 9443.